

Ombudet som ble gode i nynorsk

Da Gunn Karin Aase begynte i Barneombudet, fikk hun jobben med å oversette alt som skulle ut på nynorsk. Dette går ikke, tenkte hun. Det var starten på et arbeid som har gjort ombudets stab til nynorskskribenter.

– De hadde bare én som kunne nynorsk da jeg kom i 2009. Hun tok seg av oversetting og lignende, men nærmet seg pensjonsalderen. Siden jeg tilfeldigvis var nynorskbruker, lå det i kortene at jeg skulle ta over den oppgaven. Men jeg skjønnte fort at jeg da ikke kom til å få gjort noe annet, sier Gunn Karin Aase, rådgiver i administrasjonsavdelingen i Barneombudet.

– Vi måtte skape flere nynorskbrukere. Det fikk jeg også forståelse for hos ledelsen, for vi skrev rett og slett for lite nynorsk. Vi valgte å sende dem som ofte skrev tekster som ville bidra til at vi oppfylte målloven bedre, på kurs.

En terskel å komme over

Hvordan får man egentlig en gjeng bokmålsbrukere til å begynne å skrive nynorsk, lenge etter at de avla sidemålseksamen?

– For mange var det en terskel å komme over, både ideologisk og praktisk. Nynorsken føltes fremmed, og de var redde for å gjøre feil. Men folk tok likevel utfordringen på en måte jeg er imponert over.

– I starten ble det mye korrekturlesing og gjennomgang av tekster. Jeg hadde «åpen dør», så folk kunne komme og spørre når de

trengte hjelp. Men de har virkelig blitt flinkere og flinkere. Nå bruker jeg lite tid på nynorskarbeid; folk er i stor grad selvgående.

– På den ideologiske siden var klarspraksarbeid en dør inn til nynorsken. Etter hvert i prosessen opplever jeg at folk ser forbindelsen mellom nynorsk og klarspråk tydeligere, og det er flere som har kommentert at bokmålstekstene deres har blitt bedre etter at de begynte å skrive nynorsk.

Hvor langt har dere kommet nå?

– Nå skriver rundt halvparten av staben på 20 nynorsk. Vi sikter høyere, men er kommet ▶

henvendelse - håndterbar - brev
ombud = ombod
Barneombudet
Barneombudet
herunder - medrek
anvendelig
sin kan ven

Foto: Marius Hauge, for Barneombudet

Klarspraksprisen 2014 til Statens innkrevingsentral

Vi gratulerer Statens innkrevingsentral (SI) med Klarspraksprisen 2014!

– SI har arbeidet intensivt med klart språk i fire år, og endringene som er gjennomført, viser at SI tar samfunnsansvaret sitt på alvor og vender seg til målgruppene sine på en respektfull måte, sier professor Kjell Lars Berge, som leder juryen for Klarspraksprisen.

Temaprisen skal gå til et statsorgan som har lyktes med å informere om en plikt eller rettighet i et godt og brukervennlig språk. Skatteetaten tok prisen for arbeidet med skattetrekksmeldinga og innføringa av elektronisk skattekort.

Utmerkelsen «Årets trekkhund» er ny av året og skal gå til en person som har gjort en helt spesiell innsats i klarspraksarbeidet. Utmerkelsen gikk til fagdirektør Ragnhild Samuelsen i Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.

► et godt stykke på vei. Folk kaster seg uti det, selv om jeg ser en forskjell på hvilke tekster de tør å skrive på nynorsk. I svar til nynorskskrivende barn har folk blitt veldig flinke. Når det gjelder lengre og mer faglige tekster, virker terskelen litt høyere for mange. Det handler nok om en kombinasjon av typen tekst og hvem mottakerne er.

– Jeg merker at folk blir motiverte av resultater. Tilbakemeldingen på den forrige mållovsrapporten vår fra Språkrådet var positiv, så den leste jeg høyt for alle. Slik inspirerer til videre arbeid.

Nynorsk del av hverdagen

Hvilket råd vil du gi andre i samme situasjon?

– Først og fremst må man ha en praktisk pådriver når man skal sette i gang et slikt arbeid. Noen å be om hjelp, rett og slett. Her i Barneombudet har det vært meg. Jeg bruker nynorsk som hovedmål og er utdannet lærer, så jeg har vært i stand til å gi folk den hjelpen de har trengt. I den rollen er det viktig å være positiv, tålmodig og motiverende, slik at prosjektet ikke strander på det menneskelige.

– I tillegg må man ha en plan for arbeidet man skal gjøre. Man skal være klar over at dette er en prosess og en jobb som aldri blir helt ferdig. Ingen lærer seg noe over natta, heller ikke nynorsk. Det er derfor viktig å øve og skrive jevnlig, og man må godta å bruke litt lengre tid på tekster. Og det er selvfølgelig lov å feile i begynnelsen.

BARNEOMBUDET

– Når vi nå har gått gjennom den litt vanskelige startfasen, har nynorsken blitt en del av hverdagen i Barneombudet. Folk blir mer eksponert for begge målformene, og det har også ført til en holdningsendring. En av de ansatte hos oss sier at «nynorsk har gått fra et nødvendig onde til en fin avveksling i hverdagen».

Hent fram nynorskskribentene

– Arbeidsmåten til Barneombudet er et eksempel til etterfølgelse, mener Kjetil Aasen. Han er kursholder i Språkrådet og har lang erfaring med å gi råd om nynorskarbeid.

– De viser tydelig at et langsiktig arbeid med små steg av gangen er veien å gå.

Mange statlige etater er større enn Barneombudet og har mange avdelinger. Hvilke råd vil du gi til dem?

– I større organisasjoner er man avhengig av at ledelsen styrer og tar initiativ til at flere skriver på nynorsk, sier Aasen.

– Aller først kan man lete etter skribenter i egen organisasjon, for det er slett ikke alltid at ledelsen vet hvem som kan skrive begge målformene. Andre tiltak er å søke etter nynorsk-kunnskap i stillingsannonser eller ved å kurse de tilsatte. Husk at nynorsk skaper nynorsk. Hvis man blir vant til å lese og se begge målformene, oppstår det en kultur for vekslings.

– Barneombudets arbeid er et utmerket eksempel på hvordan større organisasjoner kan jobbe på avdelingsnivå. Finn en intern hjelper! Og når man skal starte nynorskopplæringen, er det både lov og lurt å tenke litt strategisk, slik ombudet har gjort. De som skriver mye publikumsrettede tekster, for eksempel i kommunikasjonsavdelingen, bør sendes på kurs først. Sosiale medier er en veldig synlig kanal der det skrives korte tekster, så der kan det være fint å begynne. På sikt er det likevel viktig at det finnes nynorskkompetanse i alle avdelinger.

– Og for all del: Ikke vær redd for å skrive. Det er bare slik man blir god.

Astrid Marie Grov

Velkommen til nynorskkurs!

20. og 22. april tilbyr Språkrådet opne og gratis dagskurs i nynorsk for statstilsette. Les meir på sprakradet.no, og meld deg på til stat@sprakradet.no.

Fem mållovstips

Statsorgan skal oppfylle kravene i målloven. Innfører man noen faste og enkle rutiner, kommer man langt på vei:

1) Sentrale statsorgan er per definisjon språklig nøytrale. Dette følger naturlig av at bokmål og nynorsk er likestilte målformer i offentlig forvaltning. Det er lett å glemme dette i et miljø der bokmål dominerer. Forsøk å se tekstene i et likestillingsperspektiv. Da blir det også lettere å rette opp skjvheten.

2) Målloven krever minst 25 % av hver målform i publikumsrettede tekster. Sats derfor gjerne på minst en tredjedel nynorsk. Legger man lista litt høyere enn man egentlig må, tåler man at det glipper av og til.

3) Tekster i begge målformer må oppdateres samtidig. Når f.eks. skjema eller nettekster finnes i to versjoner, må begge oppdateres samtidig. Pass også på å kvalitetssikre språket etter oppdateringen!

4) Gjør det til en vane å svare i samme målform. Målloven gir privatpersoner og virksomheter rett til å få svar i samme målform som de selv har brukt.

5) Målbruken i et statsorgan er et lederansvar. Det er framifrå om det finnes ildsjeler og nynorsk-kunnige i organisasjonen, men ansvaret verken kan eller bør overlates til dem. Oppfølgingen av målbruksreglene i et statsorgan er og blir et lederansvar.

Prinsipp for normering

Styret i Språkrådet har vedtatt nye retningslinjer for normering som gjeld frå 1. mars. Språkrådet kan vedta skrivemåte og bøyning av nye ord og endringar i skrivemåte og bøyning av ord som er normerte frå før. Talespråket er ikkje normert, men Språkrådet kan likevel gi råd om uttale.

Til grunn for normeringsarbeidet ligg fleire prinsipp, mellom anna desse: 1) Nynorsk og bokmål skal normerast på sjølvstendig grunnlag, utan sideblikk på den andre målforma. 2) Rettskrivinga

skal i store trekk liggje fast framover – det kan gjerast justeringar, men det er ikkje snakk om nye reformer etter reforma av bokmålet i 2005 og av nynorsken i 2012. 3) Når ein normerer, skal ein særleg leggje vekt på kva former som faktisk er i bruk. Det er ein stor føremon i normeringsarbeidet at det nå finst store, søkbare elektroniske tekstbasar som stadig blir oppdaterte, og som dokumenterer faktisk språkbruk.

Dei nye retningslinjene finn du på Språkrådets nettsider.

Slik unngår du nynorskfellene

Språk er så mangt, og ikkje minst er det vane. Både i skrift og tale brukar vi ofte tillærte språklege mønster utan at vi tenkjer på det. For ein skribent vil det seie at språket «sit i fingrane». For den som ikkje er van med å skrive nynorsk, vil det seie at det er bokmålet som sit i fingrane.

Til sjuande og sist er det praksis som gjer folk til habile nynorskskribentar, som med alle andre språk, men her skal vi kome med nokre tommelfingerreglar de kan bruke for å unngå dei vanlegaste feila.

Få dei svake verba på plass

Vi deler svake verb inn i a-verb og e-verb. Namna har dei fått etter den vokalen som går att i bøyingsmønster:

a-verb:

å kaste/kasta – **kastar** – kasta – har kasta

e-verb:

å lære/læra – **lærer** – lærte – har lært

Det er **ein unntakslaus regel** at eit svakt verb som endar på -a i preteritum, samstundes har -ar i presens, jf. bøyinga av å kaste over.

Fortidstesten

Dersom du veit at det er rett å la eit verb ende på -a i preteritum, veit du òg utan vidare korleis det skal bøyast i presens og supinum (dvs. den forma av verbet som står etter *har* eller *hadde*). Dette kallar vi gjerne fortidstesten.

Den klare hovudregelen er at dei verba som er a-verb i nynorsk, i bokmål kan ha anten -et eller -a i preteritum.

Med andre ord: -et i bokmål = -a i nynorsk: bokmål: å kaste – kaster – kastet/kasta – har kastet/kasta

nynorsk: å kaste/kasta – **kastar** – kasta – har kasta

Unntak

Denne generaliseringa med utgangspunkt i bokmål held stort sett, men det er likevel nokre verb ein berre må lære er e-verb i

nynorsk. Nokre av dei mest brukte er:

å arbeide, å byte, å knyte, å løn(n)le, å styrk(l)je, å svekk(l)je, å ønsk(l)je/ynsk(l)je

Eksempel på bøyning:

å arbeide/arbeida – arbeider – arbeide –

har arbeidd/arbeidt

å knyte/knyta – knyter – knytte – har knytt

Vanskelege e-verb

Språkrådets røynsle frå mange år med nynorsk kurs hos statsorgan er at det paradoksalt nok er e-verba som er dei vanskelegaste å få rett. Feila oppstår altså oftast der nynorsk er mest likt, og ofte identisk med, bokmål. Den vanlege feilen er at ein bøyer e-verba som om dei var a-verb. Det er forståeleg, sidan a-verba er noko som mange oppfattar som prototypisk nynorsk.

Også her kan fortidstesten brukast. Dersom du tykkjer det verkar pussig eller direkte feil med -a i fortid av eit svakt verb, er det gode sjansar for at det er tale om eit e-verb. Få ville finne på å skrive eller seie *læra og *kjenna i preteritum, men *lærer og *kjennar i presens får ikkje alle til å stusse. Stavekontrollen stoppar heller ikkje slike feil, for vi har jo substantiva *ein lærar* og *ein kjennar*.

Fordi det må heite *lærte* og *kjende/kjente* i preteritum, heiter det altså *lærer* og *kjenner* i presens.

Pass på infinitiven – ver konsekvent

I nynorsk er e-infinitiv og a-infinitiv to valfrie alternativ. Det eine er like kulant som det andre. Men du bør bestemme deg for eitt av alternativa og bruke det du vel, konsekvent:

å vere, å kaste, å lære, å lese

Alle skal **kunne lese** og **skrive**.

å vera, å kasta, å læra, å lesa

Alle skal **kunna lesa** og **skriva**.

Substantivfeller

I prinsippet er systemet for fleirtalsbøying av inkjekjønnsord enklare i nynorsk enn i bokmål.

Regelen er enkel: Ubunden form eintal og ubunden form fleirtal av inkjekjønnsord er alltid identiske:

eit møte – *fleire møte*, *eit eksempel* – *fleire eksempel*, *eit dokument* – *fleire dokument*

Meir feminin nynorsk

Ein viktig praktisk skilnad mellom ein typisk bokmålstekst og ein typisk nynorsk tekst er at ein finn langt fleire hokjønnsord i nynorsk teksten.

Her er det to feller ein kan gå i: For det første kan ein gløyme å erstatte *en* med *ei* før hokjønnsord, det blir fort *ein* der det ikkje skal vere.

Pass særleg på når det står eit adjektiv mellom den ubundne artikkelen og substantivet:

en rettferdig fordeling > **ei rettferdig fordeling**

Motsett kan ein gjere den feilen å la ord som skal vere hankjønn i nynorsk, bli behandla som om dei var hokjønnsord: *ein annonse* – *annonsen*, *ein brosjyre* – *brosjyren*, *ein kvote* – *kvoten*.

Vakt Dykk for beistemor

Det er lett å overgeneralisere når ein skriv eit anna språk eller ei anna målform enn ein er van med. I meir uformelle vendingar kan dette kallast *hypernynorsk* eller *beistemor-nynorsk*. Vi har sett fleire eksempel på at det lett dukkar opp i bøyingsystema. Her kjem eit par eksempel til som gjeld lydverket i ord.

Det heiter *fram* i nynorsk. Likevel heiter det *fremre* og *fremst* på nynorsk òg. Det er den same vokalvekslinga som vi finn i *mann* – *menn*.

Det heiter *mest* og *flest* i bokmål. I nynorsk har ein ofte diftongen *ei* der bokmål har *e*. Men like fullt heiter det *mest* og *flest* òg i nynorsk (NB: men *ein meister*). Det heiter òg *god* – *betre* – **best**, så *beistemor får overlatast til å opptre på andre arenaer.

SPRÅKTIPS

FOR MÅLTROSTAR

Kløyvd infinitiv

I nynorsk har vi a-infinitiv (*å kasta, å vera*) og e-infinitiv (*å kaste, å vere*) som valfrie alternativ. Det finst også eit tredje alternativ, nemleg *kløyvd infinitiv* (*å kaste, å vera*). Kløyvd infinitiv er ei veksling mellom a-infinitiv og e-infinitiv, men ikkje etter innfallsmetoden.

Kløyvd infinitiv er noko vi tradisjonelt finn i dialektane på Austlandet (*å vær(r)a, å kaste*) og i Trøndelag (*å værra/vårrå, å kast*). Det språkhistoriske opphavet er at såkalla jamvektsord i norrønt (dvs. ord med berre kort vokal og konsonant i rota: *å vera*) får a-infinitiv, medan gamle overvektsord (dvs. ord med lang vokal og/eller fleire konsonantar i rota: *å kasta*) får e-infinitiv. I *Nynorsk-ordboka* på nettet går det fram kva verb som skal ha a-infinitiv dersom ein vel å gjennomføre kløyvd infinitiv.

Innanfor systemet med kløyvd infinitiv får dei aller fleste verba e-infinitiv, men mange av dei mest brukte verba i språket får likevel a-infinitiv: **å vera, å gjera, å kom(m)a, å seia**. Dersom du ikkje kjenner deg veldig trygg på denne vekslinga, er det enklaste å halde seg til a-infinitiv eller e-infinitiv.

FOR BOKFINKER

Unngå «vurderer at ...»!

Grunnbetydningen av verbet *vurdere* er «bedømme, verdsette». Verbet kan også brukes i betydningen «tenke alvorlig på». *Vurdere* kan ikke brukes på akkurat samme måte som *mene* og *synes*. Vi kan «mene at ...» og «synes at ...», men ikke «vurdere at ...», slik mange i offentlig sektor skriver.

Vurdere brukes sammen med et **substantiv**:

- Vi vil **vurdere saken**.

Vurdere kan også brukes sammen med **infinitiv**:

- Han vurderer **å si opp**.

Vurdere kan dessuten brukes med **spørreord**, slik:

Vi må **vurdere hva** som må gjøres, og **hvem** som skal gjøre det.

Unngå «vi vurderer at ...». Skriv heller:

- Slik vi vurderer **saken**, er det ...
- Vi vurderer det slik at ... / Vi mener at ...
- Etter vår vurdering er det ...
- Vår vurdering er at ...

SPRÅKEGGET

Bidrag til denne spalten er verpet av skrivende folk i stat og presse.

Dette egget ble lagt av en statsråd:
Jeg deler synet på viktigheten av et høyt organisasjonsliv.

Høyt liv er jo et effektivt middel mot navlebeskuelse.

DIKTET

DEN SOM ER I VINDEN

Den som er i vinden
blåser ofte

bort

Tor Åge Bringsværd

ORDKLEKKING

Sist bad vi om ord for situasjonen, reknestykket eller kjensla dersom du må *vurdere* om du rekk å hente deg kaffi før eit viktig møte. Hos Rikskonsertane heiter det å koma i *kaffiklemma*, og i Nærings- og fiskeridepartementet står dei *kaffifast*. *Kaffiknipe* er eit kjent fenomen på fleire arbeidsplassar.

Kjenner du deg att i denne situasjonen: Friskt mot i starten av veka, kalenderen er berre halvfull, og endeleg skal du få gjort alt som står på blokka. «Plipp», ei møteinnkalling. Ja, det går bra. Framleis tid. «Plopp», obligatorisk kurs i det nye dokumentsystemet. «Plipp, plopp, plippetiplopp.» Kva kallar vi det når kalenderen brått er smekkefull, og du ikkje får gjort det du hadde tenkt? Og kva kan vi kalle personar som har ei nesten overnaturlig evne til å finne opningar i kalenderen din? Skriv til stat@sprakradet.no og merk e-posten «ordklekking».

Et mikrokurs om bindestrek

Vanlig feil 1: manglende bindestrek

Hvis vi utelater en del av et sammensatt ord, må vi markere det som er utelatt, med bindestrek.

feil mat og vinhus
rett mat- og vinhus

Bindestreken etter *mat-* viser at *hus* er tatt bort.

Vanlig feil 2: overflødig bindestrek

En bindestrek kan bare erstatte en del av et sammensatt ord.

feil bo- og løsøre
rett bo og løsøre

Vi må fjerne bindestreken etter *bo* fordi den ikke viser til et utelatt ord. Det dreier seg om *bo* og *løsøre*, ikke *boøre* og *løsøre*.

Vanlig feil 3: feilplassert bindestrek

Bindestreken må plasseres på rett sted, altså der noe er tatt bort.

feil lederkompetanse- og egenskaper
rett lederkompetanse og -egenskaper

Ingenting er tatt bort etter *lederkompetanse*, men foran *egenskaper* er *leder* tatt bort. Da må bindestreken stå foran *egenskaper*.